श्रीमद् भागवत का यह सार
भगवद् भक्ति ही आधार

श्रीमद्भागवत रसिक कुटुंब

UG-11.9- प्रथम सोपान

स्व धाम प्रस्थान को देखो हो रहे श्री कृष्ण तैयार।
उद्धृत किए उद्धव समक्ष अद्भुत अनमोल उद्गार।।

नारायणं(न्) नमस्कृत्य, नरं(ञ्) चैव नरोत्तमम्।

देवीं(म्) सरस्वतीं(म्) व्यासं(न्), ततो जयमुदीरयेत्

nārāyaṇaṃ(n) namaskṛtya, naraṃ(*ñ)*caiva narottamam

devīṃ(m) sarasvatīṃ(m) vyāsaṃ(n), tato jayamudīrayet

नामसङ्कीर्तनं(म्) यस्य, सर्वपापप्रणाशनम्।

प्रणामो दुःखशमनस्, तं(न्) नमामि हरिं(म्) परम्

nāmasaṅkīrtanaṃ(m) yasya, sarvapāpapraṇāśanam

praṇāmo duḥkhaśamanas, taṃ(n) namāmi hariṃ(m) param

श्रीमद्भागवतमहापुराणम्

एकादशः स्कंधः

अथनवमोऽध्यायः

ŚrīmadBhāgawatamahāpurāṇam

Ekādaśḥ skaṃdhaḥ

Athānavamo'dhyāyaḥ

ब्राह्मण उवाच

परिग्रहो हि दुःखाय, यद् यत्प्रियतमं(न्) नृणाम् ।

अनन्तं(म्) सुखमाप्नोति, तद् विद्वान् यस्त्वकिं(ञ्)चनः ॥ 1॥

brāhmaṇa uvāca

parigraho hi duḥkhāya, yad yatpriyatamaṃ(n) nṛṇām .

anantaṃ(m) sukhamāpnoti, tad vidvān yastvakiṃ(ñ)canaḥ .. 1..

yat+ priyatama**ṃ**(n), sukha + m**ā**p+ noti, yas+ tva+ ki**ṃ**(ñ)cana**ḥ**

सामिषं(ङ्) कुररं(ञ्) जघ्नुर्- बलिनो ये निरामिषाः ।

तदामिषं(म्) परित्यज्य, स सुखं(म्) समविन्दत ॥ 2॥

sāmiṣaṃ(ṅ) kuraraṃ(ñ) jaghnur- balino ye nirāmiṣāḥ .

tadāmiṣaṃ(m) parityajya, sa sukhaṃ(m) samavindata .. 2..

न मे मानावमानौ स्तो, न चिन्ता गेहपुत्रिणाम् ।

आत्मक्रीड आत्मरतिर्- विचरामीह बालवत् ॥ 3॥

na me mānāvamānau sto, na cintā gehaputriṇām .

ātmakrīḍa ātmaratir - vicarāmīha bālavat .. 3..

m**ā**n**ā**+ vam**ā**nau, vicar**ā**+ m**ī**ha

द्वावेव चिन्तया मुक्तौ, परमानन्द आप्लुतौ ।

यो विमुग्धो जडो बालो, यो गुणेभ्यः(फ्) परं(ङ्) गतः ॥ 4॥

dvāveva cintayā muktau, paramānanda āplutau .

yo vimugdho jaḍo bālo, yo guṇebhyaḥ(ph) paraṃ(ṅ) gataḥ .. 4..

क्वचित् कुमारी त्वात्मानं(म्), वृणानान् गृहमागतान् ।

स्वयं(न्) तानर्हयामास, क्वापि यातेषु बन्धुषु ॥ 5॥

Kvacit kumārī tvātmānaṃ(m), vṛṇānān gṛhamāgatān .

svayaṃ(n) tānarhayāmāsa, kvāpi yāteṣu bandhuṣu .. 5..

tvāt + mānaṃ(m), tānar + hayāmāsa

तेषामभ्यवहारार्थं(म्), शालीन् रहसि पार्थिव ।

अवघ्नन्त्याः(फ्) प्रकोष्ठस्थाश्- चक्रुः(श्) शं(ङ्)खाः(स्) स्वनं(म्) महत् ॥ 6॥

teṣāmabhyavahārārthaṃ(m), śālīn rahasi pārthiva .

avaghnantyāḥ(ph) prakoṣṭhasthāś - cakruḥ(ś) śaṃ(ṅ) khāḥ(s) svanaṃ(m)mahat .. 6..

teṣāmabhya+ vahārārthaṃ(m), avagh + nantyāḥ(ph), prakoṣṭhas +thāś

सा तज्जुगुप्सितं(म्) मत्वा, महती व्रीडिता ततः ।

बभं(ञ्)जैकैकशः(श्) शं(ङ्)खान्, द्वौ द्वौ पाण्योरशेषयत् ॥ 7॥

sā tajjugupsitaṃ(m) matvā, mahatī vṛḍitā tataḥ .

babhaṃ(ñ)jaikaikaśaḥ(ś) śaṃ(ṅ)khan, dvau dvau pāṇyoraśeṣayat .. 7..

taj+ jugup + sitaṃ(m), babhaṃ(ñ)+ jaikaikaśaḥ(ś), pāṇyo+ raśeṣayat

उभयोरप्यभूद् घोषो , ह्यवघ्नन्त्याः(स्) स्म शं(ङ्)खयोः ।

तत्राप्येकं(न्) निरभिद- देकस्मान्नाभवद् ध्वनिः ॥ 8॥

Ubhayorapyabhūd ghoṣo, hyavaghnantyāḥ(s) sma śaṃ(ṅ)khayoḥ .

tatrāpyekaṃ(n) nirabhida – dekasmānnābhavad dhvaniḥ .. 8..

Ubhayo + rapya + bhūd, hyavagh + nantyāḥ(s), dekasmān+ nābhavad

अन्वशिक्षमिमं(न्) तस्या, उपदेशमरिन्दम ।

लोकाननुचरन्नेताँल्- लोकतत्त्वविवित्सया ॥ 9॥

anvaśikṣamimaṃ(n) tasyā, upadeśamarindama .

lokānanucarannetā̐l- lokatattvavivitsayā .. 9..

anva + śikṣa + mimaṃ(n), upade + śama + rindama

lokā + nanucaran + netā̐l- loka + tattva + vivitsayā

वासे बहूनां(ङ्) कलहो, भवेद् वार्ता द्वयोरपि ।

एक एव चरेत्तस्मात्, कुमार्या इव कं(ङ्)कणः ॥ 10॥

vāse bahūnāṃ(ṅ) kalaho, bhaved vārtā dvayorapi .

eka eva carettasmāt, kumāryā iva kaṃ(ṅ)kaṇaḥ .. 10..

dvayo + rapi, caret + tasmāt

मन एकत्र सं(य्)युज्याज्-जितश्वासो जितासनः ।

वैराग्याभ्यासयोगेन, ध्रियमाणमतन्द्रितः ॥ 11॥

mana ekatra saṃ(y)yujyāj- jitaśvāso jitāsanaḥ .

vairāgyābhyāsayogena, dhriyamāṇamatandritaḥ .. 11..

saṃ(y)yu + jyāj, vairagya + bhyā + sayogena, dhriyamāṇa + matandritaḥ

यस्मिन् मनो लब्धपदं(म्) यदेतच्-

छनैः(श्) शनैर्मुं(ञ्)चति कर्मरेणून् ।

सत्त्वेन वृद्धेन रजस्तमश्च,

विधूय निर्वाणमुपैत्यनिन्धनम् ॥ 12॥

yasmin mano labdhapadaṃ(m) yadetac-

chanaiḥ(ś) śanairmuṃ(ñ)cati karmareṇūn .

sattvena vṛddhena rajastamaśca

vidhūya nirvāṇamupaityanindhanam .. 12..

śanair + muṃ(ñ)cati, rajas + tamaśca, nirvā + ṇamupaitya + nindhanam

तदैवमात्मन्यवरुद्धचित्तो,

न वेद किं(ञ्)चिद् बहिरन्तरं(म्) वा ।

यथेषुकारो नृपतिं(म्) व्रजन्त-

मिषौ गतात्मा न ददर्श पार्श्वे ॥ 13॥

tadaivamātmanyavaruddhacitto

na veda kiṃ(ñ)cid bahirantaraṃ(m) vā .

yatheṣukāro nṛpatiṃ(m) vrajanta-

miṣau gatātmā na dadarśa pārśve .. 13..

tadai + vamāt + manyavarud + dhacitto, yathe + ṣukāro

एकचार्यनिकेतः(स्) स्या- दप्रमत्तो गुहाशयः ।

अलक्ष्यमाण आचारैर्- मुनिरेकोऽल्पभाषणः ॥ 14॥

ekacāryaniketaḥ(s) syā - dapramatto guhāśayaḥ .

alakṣyamāṇa ācārair- munireko'lpabhāṣaṇaḥ .. 14..

ekacār + yaniketaḥ(s), munire + ko'lpa + bhāṣaṇaḥ

गृहारम्भोऽतिदुःखाय, विफलश्चाध्रुवात्मनः ।

सर्पः(फ्) परकृतं(म्) वेश्म, प्रविश्य सुखमेधते ॥ 15॥

gṛhārambho'tiduḥkhāya, viphalaścādhruvātmanaḥ .

sarpaḥ(ph) parakṛtaṃ(m) veśma, praviśya sukhamedhate .. 15..

gṛhā + rambho'ti + duḥkhāya, viphalaś + cādhruvātmanaḥ

एको नारायणो देवः(फ्), पूर्वसृष्टं(म्) स्वमायया ।

सं(व्)हृत्य कालकलया , कल्पान्त इदमीश्वरः ।।16।।

eko nārāyaṇo devaḥ(ph), pūrvasṛṣṭam(m) svamāyayā .

saṃ(v)hṛtya kālakalayā, kalpanta idamīśvaraḥ .. 16..

एक एवाद्वितीयोऽभू- दात्माधारोऽखिलाश्रयः ।

कालेनात्मानुभावेन , साम्यं(न्) नीतासु शक्तिषु ।

सत्त्वादिष्वादिपुरुषः(फ्), प्रधानपुरुषेश्वरः ॥ 17॥

eka evadvitīyo'bhū - datmādhāro'khilaśrayaḥ .

kālenatmānubhāvena, samyaṃ(n) nītāsu śaktiṣu .

sattvādiṣvādipuruṣaḥ(ph), pradhānapuruṣeśvaraḥ .. 17..

evā + dvitīyo'bhū, dātmā + dhāro' + khilāśrayaḥ, kale + nātmā + nubhāvena,

sattvā + diṣvā + dipuruṣaḥ(ph), pradhā + napuruṣeśvaraḥ

परावराणां(म्) परम, आस्ते कैवल्यसं(ञ्)ज्ञितः ।

केवलानुभवानन्द- सन्दोहो निरुपाधिकः ॥ 18॥

parāvarāṇāṃ(m) parama, āste kaivalyasaṃ(ñ)jñitaḥ .

kevalānubhavānanda - sandoho nirupādhikaḥ .. 18..

kaivalya + saṃ(ñ)jñitaḥ, kevalā + nubhavā + nanda

केवलात्मानुभावेन , स्वमायां(न्) त्रिगुणात्मिकाम् ।

सं(ङ्)क्षोभयन् सृजत्यादौ , तया सूत्रमरिन्दम ॥ 19॥

Kevalātmānubhāvena, svamāyāṃ(n) triguṇātmikām .

saṃ(ṅ)kṣobhayan sṛjatyādau, tayā sūtramarindama .. 19..

Kevalātmā + nubhāvena, sutra + marindama

तामाहुस्त्रिगुणव्यक्तिं(म्), सृजन्तीं(म्) विश्वतोमुखम् ।

यस्मिन् प्रोतमिदं(म्) विश्वं(म्), येन सं(व्)सरते पुमान् ॥ 20॥

tāmāhustriguṇavyaktiṃ(m), sṛjantīṃ(m) viśvatomukham .

yasmin protamidaṃ(m) viśvaṃ(m), yena saṃ(v)sarate pumān .. 20..

tāmā + hustri + guṇa + vyaktiṃ(m)

यथोर्णनाभिर्हृदया- दूर्णां(म्) सन्तत्य वक्त्रतः ।

तया विहृत्य भूयस्तां(ङ्), ग्रसत्येवं(म्) महेश्वरः ॥ 21॥

yathorṇanābhirhṛdayā - dūrṇāṃ(m) santatya vaktrataḥ .

tayā vihṛtya bhūyastāṃ(ṅ), grasatyevaṃ(m) maheśvaraḥ .. 21..

yathor + ṇanābhir + hṛdayā, grasat + yevaṃ(m)

यत्र यत्र मनो देही, धारयेत् सकलं(न्) धिया ।

स्नेहाद् द्वेषाद् भयाद् वापि , याति तत्तत्सरूपताम् ॥ 22॥

yatra yatra mano dehī, dhārayet sakalaṃ(n) dhiyā .

snehād dveṣād bhayād vāpi, yāti tattatsarūpatām .. 22..

tat + tat +sarūpatām

कीटः(फ्) पेशस्कृतं(न्) ध्यायन्, कुड्यां(न्) तेन प्रवेशितः ।

याति तत्सात्मतां(म्) राजन्, पूर्वरूपमसन्त्यजन् ॥ 23॥

kīṭaḥ(ph) peśaskṛtaṃ(n) dhyāyan, kuḍyāṃ(n) tena praveśitaḥ .

yāti tatsātmatāṃ(m) rājan, pūrvarūpamasantyajan .. 23..

tat + sāt + matāṃ(m), pūrvarūpa + masan + tyajan

एवं(ङ्) गुरुभ्य एतेभ्य, एषा मे शिक्षिता मतिः ।

स्वात्मोपशिक्षितां(म्) बुद्धिं(म्), शृणु मे वदतः(फ्) प्रभो ॥ 24॥

evaṃ(ṅ) gurubhya etebhya, eṣā me śikṣitā matiḥ .

svātmopaśikṣitāṃ(m) buddhiṃ(m), śṛṇu me vadataḥ(ph) prabho .. 24..

svātmo + paśikṣitāṃ(m)

देहो गुरुर्मम विरक्तिविवेकहेतुर्-

बिभ्रत् स्म सत्त्वनिधनं(म्) सततार्त्युदर्कम् ।

तत्त्वान्यनेन विमृशामि यथा तथापि,

पारक्यमित्यवसितो विचराम्यसं(ङ्)गः ॥ 25॥

deho gururmama viraktivivekahetur-

bibhrat sma sattvanidhanaṃ(m) satatārtyudarkam .

tattvānyanena vimṛśāmi yathā tathāpi

pārakyamityavasito vicarāmyasaṃ(ṅ)gaḥ .. 25..

virakti + viveka + hetur,

satatār + tyudar + kam, tattvān + yanena

pārakya + mitya + vasito, vicarām + yasaṃ(ṅ)gaḥ

जायात्मजार्थपशुभृत्यगृहाप्तवर्गान्,

पुष्णाति यत्प्रियचिकीर्षुतया वितन्वन् ।

स्वान्ते सकृच्छ्रमवरुद्धधनः(स्) स देहः(स्),

सृष्ट्वास्य बीजमवसीदति वृक्षधर्मा ॥ 26॥

jāyātmajārthapaśubhṛtyagṛhāptavargān

puṣṇāti yatpriyacikīrṣutayā vitanvan .

svānte sakṛcchramavaruddhadhanaḥ(s) sa dehaḥ(s)

sṛṣṭvāsya bījamavasīdati vṛkṣadharmaḥ .. 26..

jāyāt + majārtha + paśubhṛtya + gṛhāp + tavargān,

yat + priyacikīr + ṣutayā

sakṛc +chramavarud + dhadhanaḥ(s),

bī + jamavasī + dati

जिह्वैकतोऽमुमपकर्षति कर्हि तर्षा,

शिश्नोऽन्यतस्त्वगुदरं(म्) श्रवणं(ङ्) कुतश्चित् ।

घ्राणोऽन्यतश्चपलदृक् क्व च कर्मशक्तिर्-

बह्व्यः(स्) सपत्न्य इव गेहपतिं(म्) लुनन्ति ॥ 27॥

jihvaikato'mumapakarṣati karhi tarṣā

śiśno'nyatastvagudaraṃ(m) śravaṇaṃ(ṅ) kutaścit .

ghrāṇo'nyataścapaladṛk kva ca karmaśaktir-

bahvyaḥ(s) sapatnya iva gehapatiṃ(m) lunanti .. 27..

jihvai + kato'mu + mapakarṣati,

śiśno'n + yatas + tvagudaraṃ(m)

ghrāṇo'n + yataś + capaladṛk

सृष्ट्वा पुराणि विविधान्यजयाऽऽत्मशक्त्या,

वृक्षान् सरीसृपपशून् खगदं(व्)शमत्स्यान् ।

तैस्तैरतुष्टहृदयः(फ्) पुरुषं(म्) विधाय,

ब्रह्मावलोकधिषणं(म्) मुदमाप देवः ॥ 28॥

sṛṣṭvā purāṇi vividhānyajayā''tmaśaktyā

vṛkṣān sarīsṛpapaśūn khagadaṃ(v)śamatsyān .

taistairatuṣṭahṛdayaḥ(ph) puruṣaṃ(m) vidhāya

brahmāvalokadhiṣaṇaṃ(m) mudamāpa devaḥ .. 28..

vividhān + yajayā''tma + śaktyā,

sarī + sṛpa + paśūn, khaga + daṃ(v)śa + matsyān

taistai + ratuṣṭa + hṛdayaḥ(ph), brahmā + valoka + dhiṣaṇaṃ(m)

लब्ध्वा सुदुर्लभमिदं(म्) बहुसम्भवान्ते,

मानुष्यमर्थदमनित्यमपीह धीरः ।

तूर्णं(म्) यतेत न पतेदनुमृत्यु यावन्-

निःश्रेयसाय विषयः(ख्) खलु सर्वतः(स्) स्यात् ॥ 29॥

labdhvā sudurlabhamidaṃ(m) bahusambhavānte

mānuṣyamarthadamanityamapīha dhīraḥ .

tūrṇaṃ(m) yateta na patedanumṛtyu yāvan-

niḥśreyasāya viṣayaḥ(kh) khalu sarvataḥ(s) syāt .. 29..

sudur + labha + midaṃ(m),

bahusam + bhavānte,

mānuṣya + martha +damanit + yamapīha, pate + danu + mṛtyu

एवं(म्) सं(ञ्)जातवैराग्यो, विज्ञानालोक आत्मनि ।

विचरामि महीमेतां(म्), मुक्तसं(ङ्)गोऽनहं(ङ्)कृतिः ॥ 30॥

evaṃ(m) saṃ(ñ)jātavairāgyo, vijñānāloka ātmani .

vicarāmi mahīmetāṃ(m), muktasaṃ(ṅ)go'nahaṃ(ṅ)kṛtiḥ .. 30..

saṃ(ñ)jāta + vairāgyo,

mukta + saṃ(ṅ)go' + nahaṃ(ṅ) + kṛtiḥ

न ह्येकस्माद् गुरोर्ज्ञानं(म्), सुस्थिरं(म्) स्यात् सुपुष्कलम् ।

ब्रह्मैतदद्वितीयं(म्) वै , गीयते बहुधर्षिभिः ॥ 31॥

na hyekasmād gurorjñānaṃ(m), susthiraṃ(m) syāt supuṣkalam .

brahmaitadadvitīyaṃ(m) vai, gīyate bahudharṣibhiḥ .. 31..

hye + kasmād, brahmai + tadad + vitīyaṃ(m),

bahudhar + ṣibhiḥ

श्रीभगवानुवाच

इत्युक्त्वा स यदुं(म्) विप्रस्- तमामन्त्र्य गभीरधीः ।

वन्दितोऽभ्यर्थितो राज्ञा , ययौ प्रीतो यथागतम् ॥ 32॥

śrībhagavānuvāca

ityuktvā sa yaduṃ(m) vipras - tamāmantrya gabhīradhīḥ .

vandito'bhyarthito rājñā, yayau prīto yathāgatam .. 32..

vandito'bhyar + thito

अवधूतवचः(श्) श्रुत्वा , पूर्वेषां(न्) नः(स्) स पूर्वजः ।

सर्वसं(ङ्)गविनिर्मुक्तः(स्), समचित्तो बभूव ह ॥ 33॥

avadhūtavacaḥ(ś) śrutvā, pūrveṣāṃ(n) naḥ(s) sa pūrvajaḥ .

sarvasaṃ(ṅ)gavinirmuktaḥ(s), samacitto babhūva ha .. 33..

avadh**ū** **+** tavaca**ḥ**(**ś**), sarvasa**ṃ**(**ṅ**)ga + vinirmukta**ḥ**(s)

इति श्रीमद्भागवते महापुराणे पारमहं(व्)स्यां(म्)

सं(व्)हितायामेकादशस्कन्धे नवमोऽध्यायः ॥

iti śrīmadbhāgavate mahāpurāṇe pāramahaṃ(v)syāṃ(m)

saṃ(m)hitāyāṃekādaśāskandhe navamo'dhyāyaḥ ..

ॐ पूर्णमदः(फ्) पूर्णमिदं(म्)पूर्णात्पूर्णमुदच्यते

पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते।।

ॐ शान्तिः(श्)शान्तिः(श्)शान्तिः।।

Om Pūrṇamadah(ph) Pūrṇamidaṃ(m) PūrṇātPūrṇamudacyate|

Pūrṇasya Pūrṇamādāya Pūrṇamevāvashiṣyate ||

Om Shāntih(ś) Shāntih(ś) Shāntih ||